

ตอนที่ 1 จุดมุ่งหมายของการสอนวิชาดนตรี

จุดหมายทางการศึกษา (Taxonomy of Education Objectives) หมายถึง ทิศทางของการศึกษาซึ่งเกิดจากศึกษาว่าในการศึกษาโดยแท้จริงแล้วนั้น มีจุดประสงค์ใดบ้างที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนา รวมทั้งการศึกษานั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดในการวัดผลและประเมินผล ตลอดจนวิธีการสอน

จากการตรวจสอบของนักการศึกษาได้ประมวลและทำการศึกษา โดยเสนอว่าระบบการศึกษาในภาพรวมทั้งหมดแล้ว ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาหรือที่เรียกว่าจุดหมายทางการศึกษาซึ่งสามารถที่จะวัดผลได้ และช่วยทำให้การสอนในศาสตร์ต่าง ๆ ดำเนินไปตามหลักการสอนที่ถูกต้อง ทั้งทางด้านจิตวิทยาการสอน และกลวิธีการสอน อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน (2531) ได้เสนอว่าจุดหมายทางการศึกษานั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับทางด้านสติปัญญา หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)
2. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย (Affective Domain)
3. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ หรือทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain)

จุดประสงค์หลักของการจัดการศึกษาก็คือการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน กาเย่ (Gagne,1992 อ้างถึงใน สมพันธ์ วงษ์ดี, 2544: 42-43) ได้จำแนกสมรรถนะของผู้เรียนเป็น 5 ประการ ดังนี้

1. ทักษะทางสติปัญญา (Intellectual skills) คือ ความรู้ความเข้าใจในสัญลักษณ์ และมโนทัศน์ต่างๆ

2. กลวิธีในการรับรู้ (Cognitive strategies) คือ ความสามารถที่ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ การจดจำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนควบคุมพฤติกรรมความคิดของแต่ละบุคคล สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมา

3. การให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวาจา (Verbal information) คือ การที่บุคคลสามารถบอกหรือแจ้งให้ผู้อื่นทราบข้อความรู้ต่างๆ (Declarative knowledge) ด้วยวาจามีความสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในสถานการณ์หนึ่งไปยังอีกสถานการณ์หนึ่ง

4. ทักษะปฏิบัติ (Psychomotor skills) คือ ความสามารถในการลงมือกระทำ การเรียนรู้ทักษะปฏิบัติทำให้บุคคลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง

5. ทักษะ (Attitudes) บางครั้งเรียกว่าจิตพิสัย (Affective domain) ผลของทัศนคติ คือ ทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

การสอนดนตรีศึกษากับจุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย เป็นจุดมุ่งหมายที่เน้นพัฒนาทางด้านสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่งบลูม (Bloom, 1972) ได้เสนอว่าการจัดการศึกษาในด้านสติปัญญา สามารถที่จะแบ่งลำดับขั้นของการสอนออกได้ 6 ขั้น ซึ่งเรียงจากระดับที่ซับซ้อนน้อยสุดไปทีละระดับยากที่สุด ดังนี้คือ

1. ขั้นความรู้ (Know ledge)
2. ขั้นความเข้าใจ (Comprehension)
3. ขั้นการประยุกต์ใช้ (Application)
4. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis)
5. ขั้นการสังเคราะห์ (Synthesis)
6. ขั้นการประเมินผล (Evaluation)

ในการสอนดนตรีศึกษา ในฐานะที่ดนตรีเป็นศาสตร์เช่นเดียวกับศาสตร์อื่น ๆ โดยเฉพาะที่ปรัชญาของการศึกษาดนตรีศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไป จากการเรียนดนตรีเพื่อความสนุกสนานเพื่อความเพลิดเพลินมาเป็นศาสตร์ที่พยายามที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสตร์ภายในซึ่งเป็นเนื้อหาสาระทางดนตรี (Learning about Music) ซึ่งเน้นในการเรียนรู้เนื้อหา สาระภายในของดนตรี เพื่อที่จะเข้าใจ และเข้าถึงกระบวนการสร้างงานทางดนตรี อันนำไปสู่การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์อย่างแท้จริง การนำเอาจุดหมายการศึกษามาใช้ในการเรียนการสอน โดยเฉพาะในการเขียนแผนการเรียน จะเป็นเสมือนกับเป็นเข็มทิศเพื่อช่วยครูดนตรีศึกษาให้เดินทางไปอย่างตรงเป้าหมาย ในการเรียนการสอนดนตรีศึกษาได้นั้นมีนักการดนตรีศึกษานำเอาแนวคิดของบลูม มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนทางด้านการพัฒนาสติปัญญา ซึ่งผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ดนตรีศึกษา

จากตัวอย่างต่อไปนี้เป็นกรเปรียบเทียบแนวคิดของการสอนทางดนตรี เมื่อเปรียบเทียบกับลำดับขั้นตอนการสอนด้านพุทธิปัญญา (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์, 2546: 1-15)

1. ขั้นความรู้ (Knowledge)	พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี
เป็นกระบวนการของการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ข้อเท็จจริงทางทฤษฎี คำศัพท์ที่การนิยามความหมายเฉพาะ	ผู้เรียนสามารถ หรือตอบคำถามได้เช่น - บันไดเสียงเมเจอร์ประกอบด้วยเสียง 7 เสียง เรียงตามลำดับจากเสียงที่ 1 ไปเสียงที่ 7 โดย

กฎเกณฑ์ และการฝึกปฏิบัติให้กระทำ
ได้ถูกต้องตามทฤษฎี กฎเกณฑ์

เสียงที่ 3 ไปเสียงที่ 4 และเสียงที่ 7 ไปเสียงที่ 8
จะมีความห่างของเสียงเท่ากับครึ่งเสียง

- บ๊าค (Bach) เป็นคีตกวียุคบาโรค
- เครื่องหมาย f หมายถึง เสียงดัง
- เมื่อเห็นภาพเครื่องดนตรีสามารถตอบได้ว่าเป็น
เครื่องดนตรีอะไร
- โน้ตตัวเข็บบิต 1 ชั้น 2 ตัวรวมกันมีค่าเท่ากับโน้ต
ตัวดำ
- เครื่องหมายกำหนดจังหวะแบบ 4/4 ใน 1 ห้อง
เพลงมี 4 จังหวะ

2. ชั้นความเข้าใจ (Comprehension)

เป็นลำดับขั้นที่ผู้เรียนเข้าใจ
สามารถนำเอาหลักการ กฎเกณฑ์
ต่าง ๆ มาประมวลเพื่อสร้างความเข้าใจ
หรือมาสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่
โดยสามารถที่จะสรุปองค์ความรู้
เบื้องต้นของตนเองได้

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนมีความสามารถ หรือตอบคำถาม ดังเช่น
- ผู้เรียนสามารถที่จะแยกแยะ และตอบคำถาม
เรื่องประโยคของบทเพลงได้
  - เมื่อผู้เรียนเห็นบทเพลง ผู้เรียนสามารถที่จะร้อง
ได้ถูกต้องในเรื่องจังหวะ ความดังเบา ความช้า
เร็ว
  - ผู้เรียนตอบได้ว่าไวโอลิน วิโอล่า และดับเบิล
เบส เป็นเครื่องดนตรีที่เหมือนกัน จัดอยู่ในกลุ่ม
เครื่องสาย แต่มีคุณสมบัติของเสียงต่างกัน
  - ผู้เรียนเข้าใจถึงบทบาทของบทเพลงของบ๊าค
ประเภทเพลง Chorale ว่าใช้เพื่อบทบาทใดใน
พิธีกรรมทางศาสนา

3. ชั้นการประยุกต์ใช้ (Application)

การประยุกต์ใช้หมายถึง การนำเอา
ความรู้ความเข้าใจ มาแก้ไขปัญหาตาม
ความเหมาะสม

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนมีความสามารถ หรือตอบคำถาม ดัง เช่น
- เมื่อมีปัญหาเรื่องบันไดเสียงที่ต้องร้องนั้นสูง
เกินไปผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้เรื่องบันได
เสียงมาทำการย้ายบันไดเสียงให้มีความ
เหมาะสมกับตน
  - เมื่อผู้เรียนเห็นโน้ตเพลง จากการศึกษารูปทรง
ของทำนอง ผู้เรียนสามารถ ตอบได้ว่า บทเพลง

นั้นมีโครงสร้างแบบใด

- เมื่อผู้เรียนได้บทเพลงมา แต่ในเพลงไม่ได้มีเครื่องหมายกำหนดในเรื่องการแสดงออก ไม่ว่าจะ ความช้า เร็ว ความดังเบา ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกสรรความดังเบา ความช้า เร็ว ที่มีความเหมาะสมกับบทเพลง
- ผู้เรียนมีความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างการใช้ประเภทของเครื่องดนตรีในวงซิมโฟนีออร์เคสตรา กับวงโยธวาทิตว่ามีความแตกต่างกัน ประการใดและสาเหตุที่มีการใช้เครื่องดนตรีที่แตกต่างกัน
- เมื่อมีบทเพลงที่มีการเขียนคอร์ดกำกับไว้ ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกหรือเขียนแนวประสานแบบง่าย ๆ ที่มีความเหมาะสมกับทำนองเพลงได้

4. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis)

ขั้นการวิเคราะห์จะมีความแตกต่างไปจากขั้นประยุกต์ใช้ การประยุกต์ใช้นั้นโดยย่อจะมีกระบวนการที่ผู้เรียนสามารถจะใช้ความรู้เพียงหน่วยเดียวหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้ามาประยุกต์ใช้ แต่ในระดับขั้นการวิเคราะห์ผู้เรียนจะต้องแสดงให้เห็นถึงการนำเอาความรู้จากส่วนต่าง ๆ หรือหน่วยต่าง ๆ ที่แยกเป็นส่วน ๆ มาช่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งต้องใช้ความรู้ที่หลากหลายเพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหา หรือสรุปผลได้

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนสามารถ หรือตอบคำถามได้ ดังเช่น
- เมื่อให้ผู้เรียนฟังบทเพลง ผู้เรียนสามารถตอบได้ว่าบทเพลงที่ฟังอยู่นั้นมีโครงสร้างแบบใด และแต่ละท่อนมีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันในเรื่องใด เช่นบันไดเสียง ภาระสวนจังหวะ หรือการพัฒนาแนวทำนอง
  - ผู้เรียนสามารถที่จะตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นว่าบทเพลงที่ 1 กับ 2 มีความแตกต่างกันหรือคล้ายกันเพียงใด
  - ผู้เรียนสามารถที่จะตรวจสอบว่าบทเพลงที่ร้องควรจะร้องเช่นใด เช่นร้องดัง เบา ช้า เร็ว ประการใด

5. ขั้นการสังเคราะห์ (Synthesis)

ขั้นการสังเคราะห์ในการสอนดนตรีศึกษาหมายถึงการสร้างงานทางดนตรีขึ้นมา การสร้างงานขึ้นมาใหม่นี้

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนมีความสามารถ ดังเช่น
- ผู้เรียนสามารถที่จะเขียนแนวประสานเสียงได้
  - ผู้เรียนสามารถที่จะแต่งประโยคคำตอบได้จาก

จะต้องอาศัยองค์ความรู้เดิมทางดนตรีที่มีอยู่แล้ว การสร้างขึ้นมาใหม่นี้ อาจจะอยู่ในรูปแบบของงานที่สร้างขึ้นใหม่ โดยไม่เคยซ้ำกับงานเดิม ซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญคือ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างงานทางดนตรียัง หมายถึงการพัฒนาจากงานเดิมที่อยู่แล้วให้แตกต่างไปจากของเดิม หรือการขยายงานทางดนตรีซึ่งเดิมมีอยู่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น

6. ขั้นตอนประเมินผล (Evaluation)

ขั้นการประเมินผลเป็นขั้นที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นขั้นสูงสุดของทักษะด้านพุทธิปัญญาในการประเมินผล มีหลักการ 2 แบบ คือ

1. ประเมินขั้นตอนการทำงานว่ากระทำถูกต้องตามขั้นตอนหรือไม่ และ 2. การประเมินตัวงานว่ามีคุณค่าใด ในทางดนตรี การประเมินคุณค่ามีความสำคัญยิ่งเพราะการประเมินนั้นจะส่งผลต่อทักษะด้านเจตคติด้วย โดยเฉพาะการประเมินคุณค่า ในข้อ 2. เมื่อผู้เรียนได้ประเมินคุณค่า และค้นพบคุณค่าของงานทางดนตรีแล้วผู้เรียนย่อมจะเกิดทัศนคติที่ดี สามารถเลือกสรรงานทางดนตรีที่มีคุณค่าตามความพึงใจของตนเอง

ประโยคคำถามที่ให้มาอย่างถูกต้องตาม

ฉันทลักษณ์ทางดนตรี

- ผู้เรียนสามารถแต่งท่อน C จากบทเพลงที่มีแต่ท่อน A B โดยมีแนวคิดที่จะขยายบทเพลงออกมาเป็นบทเพลงแบบ รอนโด (Rondo)
- ผู้เรียนแต่งท่อน Variation จากทำนองเดิมที่ให้มาได้

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนมีความสามารถ ดัง เช่น
- สามารถตรวจสอบว่าบทเพลงที่ตนเองกำลังบรรเลงนั้นมีคุณค่าในข้อใดทั้งความถูกต้องทางทฤษฎี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ หรือมีลักษณะเด่นทางดนตรีในข้อใด
- ผู้เรียนสามารถประเมินคุณค่าของงานทางดนตรีว่าดนตรีแต่ละประเภทนั้นมีคุณค่าทางดนตรีเช่นใด หรือมีลักษณะเด่นอย่างไร ที่ทำให้ดนตรีประเภทนั้นแตกต่างไปจากดนตรีประเภทอื่น ๆ
- ผู้เรียนสามารถที่จะแยกแยะงานทางดนตรีที่ด้อยค่าทางดนตรีออกจากงานดนตรีที่มีคุณภาพได้
- ผู้เรียนสามารถที่เลือกสรรบทเพลงที่ตนเองชื่นชอบ โดยสามารถตอบได้ด้วยเหตุผลทางดนตรีว่าเหตุใดจึงชื่นชอบดนตรีนั้น และสามารถที่จะให้คำอธิบายว่าเหตุใดจึงชอบดนตรีแบบอื่น ๆ หรือประเภทอื่น ๆ น้อยกว่าประเภทเพลงที่ตนเองชื่นชอบ

ในการเรียนการสอนดนตรีศึกษา ครูดนตรีจะต้องพยายามให้ผู้เรียนได้พัฒนาด้านสติปัญญาให้ครบทั้ง 6 ลำดับขั้น โดยปกติแล้วการเรียนการสอนดนตรีศึกษา ลำดับขั้นที่ 1-3 จะ

เป็นลำดับขั้นที่พบอยู่เสมอในการเรียนการสอน แต่ขั้นที่ 4 ซึ่งเป็นขั้นเริ่มก้าวหน้า และขั้นที่ 5-6 ซึ่งเป็นขั้นในระดับสูง พบในการสอนของครูดนตรีศึกษาได้น้อย ซึ่งน่าจะเกิดจากสาเหตุหลายประการแต่อย่างไรก็ตาม การสอนในระดับขั้น 3 ขึ้นไปนั้น ครูดนตรีก็สามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนได้

ดังนั้นในการสอน ครูสามารถที่จะเน้นการฝึกให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมในการ วิพากษ์ วิจาร์ณเนื้อหาทางดนตรี จากกิจกรรมทางดนตรีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงดนตรี หรือเมื่อฟังบทเพลง ครูสามารถที่จะฝึกให้ผู้เรียนให้วิเคราะห์ วิจาร์ณ และเสนอข้อแก้ไขที่เห็นว่ บกพร่อง ภายใต้หัวข้อทางดนตรีที่ครูกำหนดให้ หัวข้อที่ครูกำหนดนี้จะต้องเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้อง กับองค์ประกอบทางดนตรีเท่านั้น การวิจาร์ณ หน้าตา เครื่องแต่งกาย ในการเรียนการสอนดนตรี สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับคุณค่าแท้ของดนตรีน้อยมาก

องค์ประกอบทางดนตรีที่ครูอาจจะเริ่มฝึกให้ผู้เรียนได้วิจาร์ณ โดยนำเอาคำศัพท์ ทางดนตรีมาเป็นตัวกำหนดเรื่องที่จะให้ผู้เรียนวิพากษ์ วิจาร์ณ จากบทเพลงที่ผู้เรียนได้ฟังต่อไปนี้ ให้ผู้เรียนตั้งใจฟัง และวิเคราะห์ วิจาร์ณ เช่น ระดับเสียง (Pitch) คุณลักษณะของเสียง (Tone qualities) จังหวะ ความซ้ำเร็ว ระดับความดังเบาของเสียง สำเนียงของเสียงดนตรี (Articulation) ความตึงเครียดและความผ่อนคลายในบทเพลง (Tension and Release) โครงสร้าง ฉันทลักษณ์ทางดนตรี (Form) ความสมดุลของสภาวะทางดนตรี (Balance of Musical Elements) โดยการวิเคราะห์ วิจาร์ณ เมื่อครูเปิดโอกาสเช่นนี้ ผู้เรียนจะวิเคราะห์ วิจาร์ณได้ตรงกับเนื้อหา และเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านสติปัญญา

การสอนตามลำดับขั้นด้านสติปัญญานี้ คำถามที่ครูควรจะใช้คือ ทำไม ไม่ใช่ คำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ใช่หรือไม่ใช่ หรือ ข้อใดถูกต้องหรือผิด ซึ่งคำถามที่ขึ้นต้นว่าทำไมนั้นจะ ช่วยพัฒนาด้านสติปัญญา เพราะคำตอบที่ผู้เรียนจะต้องตอบนั้นจะไม่ได้ตอบเพียงว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่ ถูก หรือ ผิด แต่ผู้เรียนจะต้องคิดและหาเหตุผล โดยการนำเอาความรู้ ความเข้าใจ จาก ลำดับขั้นที่ 1 มาจนถึงขั้นที่ 4 มาสรุปเพื่อหาคำตอบ

การสอนดนตรีศึกษาในปัจจุบัน จึงไม่ใช่เพียงแต่การสอนให้ผู้เรียน รู้เพียง ข้อเท็จจริงในลำดับขั้นที่ 1 หรือ 2 เพียงเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดเพียงมโนคติ (concepts) เท่านั้น แต่ผู้เรียนจะต้องเกิดความรู้จนถึงขั้นเข้าใจถึงหลักการเหตุผล เช่น การสอนเรื่องบันไดเสียง เมเจอร์ (major scale) ไม่ใช่ครูสอนให้ผู้เรียนจำได้เพียงว่า บันไดเสียงเมเจอร์ประกอบด้วยระดับ เสียงจากเสียงต่ำไปยังเสียงสูง 8 เสียง โดยเสียงที่ 3 ไป 4 และ เสียงที่ 7 ไป 8 มีความห่าง ของเสียงครึ่งเสียง นอกนั้นจะห่าง 1 เสียง แต่การสอนบันไดเสียงเมเจอร์จะต้องเป็นการสอนให้ ผู้เรียนเรียนรู้หลักการของบันไดเสียงเมเจอร์ สามารถที่จะสร้างและเข้าใจเห็นภาพของบันไดเสียง เมเจอร์ได้

เมื่อผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเช่นนั้น การเรียนรู้ในระดับสูงทั้งการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ผู้เรียนก็จะสามารถที่จะกระทำต่อไป ดังเช่น สามารถที่จะวิเคราะห์บันไดเสียงได้ สามารถเปรียบเทียบหรือกล่าวได้ว่าบันไดเสียงที่ตนเองเล่นหรือร้องนั้น ไม่ใช่บันไดเสียงเมเจอร์ เนื่องจากไม่ได้มีโครงสร้างแบบบันไดเสียงเมเจอร์ สามารถที่จะเปรียบเทียบกับบันไดเสียงแบบอื่น ๆ ได้ และตอบได้ว่าที่แตกต่างไปจากบันไดเสียงเมเจอร์นั้น เนื่องจากสาเหตุอะไร

การสอนที่ดี จะใช้กระบวนการการสร้างปัญหาให้ผู้เรียนได้พยายามแก้ไข หรือหาข้อสรุปรวมทั้งการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การสอนที่ดีจึงเป็นการสอนแบบการสร้างปัญหาให้แก้ไขเพื่อให้สิ่งที่เป็นปัญหาหมดไป ในทางดนตรีก็เช่นกัน ครูสามารถที่จะตั้งโจทย์ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ หรือสรุปปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาทักษะทางด้านสติปัญญาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างสูงสุด

การสอนดนตรีศึกษากับจุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัย (Affective Domain)

จุดมุ่งหมายในการศึกษาด้านจิตพิสัย หรือเจตคติ โดยหลักการทั่วไปหมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ซ่อนอยู่ภายใน จะปรากฏออกมาเมื่อผู้เรียนได้แสดงออกมาให้ประจักษ์ ซึ่งจากการวัดผล ประเมินผลทางการศึกษา ในการศึกษาปรัชญา ต้องการที่จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนนอกจากจะมีสติปัญญาฉลาดเฉลียว รู้จักคิด รู้จักการแก้ไขปัญหา รู้จักการสร้างแล้ว คุณธรรมหรือจิตใจก็มีความสำคัญ ที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมกับทักษะด้านสติปัญญา พลเมืองที่ดีของชาตินั้นจะต้องประกอบด้วยความรู้และคุณธรรม คุณธรรมในความหมายนี้จึงเป็นการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาจิตใจของตนเองให้มีความสมบูรณ์ ไม่บกพร่อง อันจะส่งผลต่อไปในอนาคตของผู้เรียนในภายภาคหน้า

ในทางดนตรีศึกษา ทักษะในเรื่องนี้จะเน้นการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านต่าง ๆ หัวข้อที่ครูจะพบเห็นได้เสมอคือทัศนคติต่อดนตรี (Attitudes) ความชื่นชมต่อดนตรี (Appreciations) อารมณ์และความรู้สึกที่ตอบสนองต่อดนตรี (Feeling) การให้คุณค่าต่อดนตรี (Values) ซึ่งหัวข้อทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้นจะอยู่ภายใต้แนวคิดและจุดมุ่งหมายในการสอนด้านจิตพิสัย

จากปรัชญาวิชาดนตรีศึกษา เป้าหมายหนึ่งคือ เน้นให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาความสุขอันแท้จริงจากดนตรีสืบต่อไป จนถือได้ว่าการเรียนดนตรีจึงเป็นเสมือนกับการศึกษาตลอดชีพ เมื่อผู้เรียนจะต้องเติบโตเป็นพลเมืองของชาติต่อไป โดยธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต้องการความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนแสวงหา ดนตรีจะเป็นสิ่งหนึ่งที่มนุษย์เลือกที่จะเสพเพื่อหาความสุข ดังนั้นดนตรีที่จะสร้างความสุขอันแท้จริงนั้นจะต้องมีการศึกษาเพื่อหา

คุณค่า เพื่อที่จะเลือกสรรบทเพลง กิจกรรมดนตรีที่ดี สามารถแยกแยะดนตรีที่ด้อยคุณภาพ ออกจากดนตรีที่มีคุณภาพ สามารถแยกแยะดนตรีที่น่าพาอารมณ์ไปสู่ความต่ำ ออกจากดนตรีที่ช่วยพัฒนาจิตใจ ถ้าผู้ฟังสามารถเลือกสรรดนตรีที่ดีให้กับชีวิตของเขาแล้ว ดนตรีที่มีคุณค่า เหล่านี้ก็สามารถที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์ผู้นั้นต่อไปอย่างมีความสุขอันแท้จริง

จากการศึกษาของ ครัทวอล และคณะ (Krathwohl, Bloom, and Bertram, 1973) ได้เสนอว่า ในการพัฒนาด้านจิตพิสัย จะมีการพัฒนาจากระดับต่ำสุดไประดับ สูงสุด 5 ลำดับขั้น คือ

1. ขั้นรับ (Receiving)
2. ขั้นตอบสนอง (Responding)
3. ขั้นการให้คุณค่า (Valuing)
4. ขั้นการจัดระบบคุณค่า (Organization)
5. ขั้นการสร้างบุคลิกจากการประเมินคุณค่า (Characterization by a Value Complex)

การลำดับทั้ง 5 ขั้นนี้ ในการเรียนการสอนดนตรีศึกษา ครูผู้สอนอาจจะประสบปัญหาในการเทียบหรือเปรียบเทียบว่า ลำดับขั้นใดของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ครูประสงค์จะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนนั้นตรงกับข้อใด เนื่องจากกระบวนการเกิดทักษะด้านนี้ จะอยู่ในรูปแบบของพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปของ การชื่นชม การยอมรับ การเลือก การชอบ ซึ่งจากตัวอย่างต่อไปนี้เป็น การเปรียบเทียบแนวคิดการสอนดนตรีกับกระบวนการพัฒนาด้านจิตพิสัย ตามลำดับขั้นดังนี้ (ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์, 2546: 16-18)

1. ขั้นรับ (Receiving)	พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี
<p>ขั้นรับ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนแสดงถึงพฤติกรรมว่าผู้เรียนพร้อมที่จะรับต่อสิ่งใหม่ ๆ</p> <p>ขั้นการรับนั้น ผู้เรียนสามารถที่จะแสดงออกมาทั้งในรูปแบบของการตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองพร้อมที่จะรับ (Awareness) และรูปแบบของความพร้อมที่จะรับอย่างมีความตั้งใจที่จะรับ (Willingness)</p> <p>ขั้นรับเป็นขั้นต่ำที่สุด ในการสอนดนตรีศึกษา ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมพร้อมที่จะรับสิ่ง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อครูอธิบายเรื่องตระกูลของเครื่องดนตรี ประเภทชนิดเครื่องดนตรี ผู้เรียนแสดงความตั้งใจฟังเพื่อที่จะรับรู้ความรู้เรื่องเครื่องดนตรี - เมื่อครูอธิบายถึงดนตรีที่แตกต่างไปตามวัฒนธรรมต่าง ๆ ผู้เรียนแสดงความสนใจที่จะรู้ว่าชนชาติอื่น ๆ มีดนตรีแบบใดบ้าง - เมื่อครูสอนเรื่องเพลงพื้นบ้านในวัฒนธรรมของผู้เรียน ผู้เรียนกระตือรือร้นที่จะรู้ว่าดนตรีในวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างไร

ใหม่ สิ่งเร้าใหม่ ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ครูได้เตรียมจัดไว้ ในระดับนี้ ผู้เรียนอาจจะยังไม่เกิดทัศนคติในเรื่องการยอมรับในแง่คุณค่าหรือความสำคัญ แต่สิ่งหนึ่งที่จะต้องเกิดขึ้นคือ การพร้อมที่จะรับ

2. ขั้นตอนสนอง (Responding)	พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี
<p>ขั้นตอนสนอง เป็นขั้นที่พัฒนามาจากขั้นรับ ขั้นตอนสนองเกิดจากการแสดงถึงพฤติกรรมว่าผู้เรียนมีความยินยอมเต็มใจ เนื่องจากการที่พบว่าตนเองนั้นมีความบกพร่องหรือไม่มีความจำเป็นที่ต้องเกิดเพิ่ม ทำให้การบกพร่องหรือการไม่มีนั้นหมดไป การทำให้ข้อบกพร่องหมดไปนั้นจะก่อให้เกิดพฤติกรรมให้กับผู้เรียนคือทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการที่พบว่าตนเองไม่มีข้อบกพร่อง</p> <p>ขั้นตอนสนอง พฤติกรรมมักจะอยู่ในรูปแบบของ การยินยอม การทำตาม การตอบรับ การร่วมมือ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติตาม ในการเรียนการสอนดนตรีศึกษาระดับขั้นนี้เป็นขั้นที่สูงกว่าขั้นรับ ผู้เรียนมักจะแสดงพฤติกรรมว่าประสงค์ หรืออยากจะได้ อยากจะเรียนรู้สิ่งใหม่ขึ้น พฤติกรรมของผู้เรียนมักจะแสดงออกมาในรูปแบบของการเรียกร้อง การบ่น การอยากจะได้ หรือเมื่อครูสั่งให้ทำผู้เรียนจะกระทำโดยทันทีทันใด</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จากการที่ครูอธิบายเรื่องเครื่องดนตรี ผู้เรียนพยายาม หรือเลือกฟังบทเพลงที่เน้นในเรื่องเครื่องดนตรี - จากการสอนขลุ่ยไทย ผู้เรียนแสดงความยินดีที่จะกลับไปฝึกที่บ้านเอง ทั้งในรูปแบบของการบ้าน และเพื่อความพึงพอใจของตนเอง - จากการเรียนรู้เรื่องเพลงพื้นบ้านในวัฒนธรรมของตนเอง ผู้เรียนได้กลับไปสอบถามพ่อแม่ผู้ใหญ่ในชุมชนว่า โอกาสใดบ้างที่ตนเองจะได้ฟังเพลงพื้นบ้านของตนเอง - เมื่อมีกิจกรรมทางดนตรีผู้เรียนแสดงให้เห็นว่าตนเองสนใจและเต็มใจที่จะร่วมกิจกรรมทางดนตรี - ผู้เรียนเรียกร้องให้ครูสอนบทเพลงประเภทใดประเภทหนึ่งที่ครูสอนไปแล้วซ้ำอีก หรือทำกิจกรรมดนตรีนั้นซ้ำอีก
3. ขั้นการให้คุณค่า (Valuing)	พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี
<p>ขั้นการให้คุณค่า เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะแสดงออกให้เห็นถึงพฤติกรรมว่าผู้เรียนได้ยอมรับถึงคุณค่า โดยแสดงให้เห็นถึงไม่ว่าจะอยู่ในรูปของการอธิบาย อ้างถึง เปรียบเทียบ การเรียกร้อง การให้คุณค่ามีทั้งรูปแบบของ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อผู้เรียนมีโอกาสเลือกซื้อเทปเพื่อการฟังที่บ้าน ผู้เรียนเลือกซื้อเทปอย่างมีจุดประสงค์ว่าจะเลือกฟังเพลงแบบใดตามที่ตนเองสนใจ เช่นประเภทของเพลงหรือชนิดของเครื่องดนตรี

การยอมรับคุณค่าสิ่งที่มีอยู่แล้ว กับ การที่ผู้เรียนเลือกหรือตอบรับต่อคุณค่าบางสิ่งบางอย่างว่าเป็นสิ่งที่ตนเองเลือก และเชื่อมั่นต่อคุณค่านั้น ๆ

พฤติกรรมที่แสดงในชั้นการให้คุณค่า ดังเช่นการบรรยาย การสาธิต การแสดง การให้เหตุผล การเสนอ การคัดเลือก การแบ่ง การสนับสนุน การเริ่มต้น

ในการสอนดนตรีศึกษาในระดับชั้นนี้ ผู้เรียนมักจะแสดงออกมาถึงพฤติกรรมที่ผู้เรียนเริ่มตระหนักถึงคุณค่า และพร้อมที่จะพัฒนาพฤติกรรม ทักษะ ทักษะ ความชื่นชม ออกมาให้ประจักษ์ ในระดับนี้เองที่ผู้เรียนจะเกิดข้อสงสัยผูกมัดกับตนเองว่าดนตรีประเภทใด หรือการแสดงที่ตนเองดูนั้น ตนเองชอบหรือไม่ชอบ และถ้าชอบก็จะเกิดความพึงพอใจมีความต้องการ มีสิ่งที่เรียกร้องมาจากตนเองว่าจะต้องฟังดนตรี ปฏิบัติเครื่องดนตรี หรือชมการแสดงดนตรีประเภทนี้อีก ตัวผู้เรียนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่างานที่ตนได้เลือกนั้นเป็นเพราะเหตุใด

- เมื่อมีโอกาสผู้เรียนเรียกร้องให้ครู หรือผู้ปกครองพาไปชมการแสดงดนตรีที่ตนเองได้เรียนรู้มา
- ผู้เรียนโทรศัพท์ หรือเขียนจดหมายไปต่อว่าผู้จัดรายการทางดนตรีที่ไม่จัดรายการทางดนตรีที่ตนเองต้องการจะฟัง เช่น ต้องการฟังเพลงบรรเลงด้วยเครื่องเป่า ทำไมรายการนี้เปิดแต่เพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องสาย

4. ชั้นการจัดระบบคุณค่า (Organization)

ชั้นการจัดระบบคุณค่าเกิดจากคุณค่าที่ผู้เรียนพบนั้นอาจจะมีคุณค่าที่ระดับที่แตกต่างกัน ผู้เรียนจะเกิดการเปรียบเทียบการจัดลำดับว่าสิ่งใดมีคุณค่ามากกว่า หรือน้อยกว่า

พฤติกรรมในระดับนี้ผู้เรียนอาจจะแสดงออกมาในรูปของ การเปรียบเทียบ การสลับ การปรับปรุง การปรับเปลี่ยน การวางระบบ การให้นิยาม

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- ผู้เรียนมีความประทับใจเครื่องดนตรีชิ้นใดชิ้นหนึ่งมาก และมีความประสงค์ที่อยากจะเรียนเครื่องดนตรีชิ้นนั้น
- ผู้เรียนเริ่มเลือกที่จะฟังเพลงบางประเภท เนื่องจากพบว่าทเพลงบางประเภทนั้นมีสาระทางดนตรีไม่น่าสนใจ
- เมื่อโรงเรียนได้จัดกิจกรรมทางดนตรี ผู้เรียนได้เลือกที่จะเข้ากลุ่มชมรมดนตรีที่ตนชอบ

ในการสอนดนตรีศึกษา ในระดับชั้นนี้ครู จะพบว่า ผู้เรียนจะเข้าสู่ขั้นของการ เปรียบเทียบดนตรีมากกว่า 2 ประเภท ว่า อะไรมีคุณค่ามากกว่ากัน การตัดสินใจนั้น เป็นเรื่องของตัวผู้เรียนเอง เป็นเหตุผลที่ เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง แต่การแสดงออกหรือ การตัดสินใจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อ ได้รับสิ่งเร้าใหม่ และเมื่อนำมาเปรียบเทียบก็ อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ในระดับนี้ ครูดนตรีมักจะพบเมื่อมีผู้กล่าวว่าชอบบ๊าค มากกว่าโมสาร์ท หรือชอบเพลงนั้นมากกว่า เพลงนี้

5. ขั้นการสร้างบุคลิกจากการประเมิน คุณค่า (Characterization by a Value Complex)

ขั้นการสร้างบุคลิกจากการประเมิน คุณค่าเป็นระดับขั้นสูงสุด พฤติกรรมที่ แสดงออกในขั้นนี้ครูจะพบว่า ผู้เรียนจะ หล่อหลอมบุคลิกภาพของตนเองออกมาตาม สิ่งที่ตนเองพิจารณาแล้วว่ามีคุณค่าอันแท้จริง

พฤติกรรมด้านบุคลิกภาพที่แสดง ออกมานั้นมักจะอยู่ในรูปแบบของการ ตัดสินใจ การอาสาสมัคร การชักชวน การสนับสนุน

พฤติกรรมในระดับนี้ จะสังเกตเห็นได้ จากสิ่งที่ผู้เรียนได้เลือกกระทำอย่างเต็มใจ และจะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต มีความ ผูกมัดก่อเกิดการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเช่น การเป็นนักดนตรี การเป็นหนอนหนังสือ ในทางดนตรี พฤติกรรมที่แสดงออกมาเช่น

- เมื่อมีเวลาว่าง ผู้เรียนเริ่มที่จะอ่านหนังสือ ที่ให้ความรู้ทางดนตรีตามที่ตนเองสนใจ

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

- พฤติกรรมที่ผู้เรียนในระดับนี้ เป็น พฤติกรรมที่จุดมุ่งหมาย หรือเป้าประสงค์ของ การสอนดนตรีศึกษา ที่ประสงค์จะให้ผู้เรียน รัก และเห็นคุณค่าของดนตรีที่ดีมีคุณค่า

- พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นจะเห็นได้จากการที่ ผู้เรียนบางคนสนใจที่จะเป็นนักดนตรี หรือ เป็นผู้เสพดนตรีที่มีคุณภาพ สามารถที่จะ เลือกฟังบทเพลงที่ตนเองสนใจ และ หลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะ เป็นนักวิจารณ์ดนตรีที่ดี มีเหตุผล

- พฤติกรรมในระดับนี้จะเป็นพฤติกรรมที่ส่งผล ต่อไปในการดำรงชีพของผู้เรียนที่จะ เจริญเติบโตไปในอนาคต จะกลายเป็นสมาชิก ที่ดีของสังคม แนะนำผู้อื่นที่ด้อยกว่าให้เข้าถึง ดนตรีที่มีคุณค่า สนับสนุนช่วยเหลือวงการ

เป็นผู้ที่รักในเสียงดนตรีประเภทใดประเภท ดนตรี เช่น การใช้เวลาว่าง ชี้อัตราเข้าชม
 หนึ่งที่ตนเองเลือกสรรแล้ว และจะใช้เวลา การแสดงดนตรี
 ว่างในการฟังบทเพลงที่ตนเองตัดสินใจแล้วว่ามี
 คุณค่าเพียงพอต่อการฟัง

การพัฒนาด้านเจตคติ หรือด้านอารมณ์ในการสอนดนตรีศึกษา เป็นสิ่งที่ยาก
 ที่จะแบ่งลำดับขั้นได้ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้เหมือนกับขั้นบันได เพราะในระดับแต่ละขั้นนั้น
 จะมีการเหลื่อมล้ำเกิดขึ้น และสิ่งที่ปัญหาก็คือ อารมณ์ ความรู้สึกที่ผู้เรียนจะตอบรับนั้น
 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลและแสดงออกมาไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน เป็นเรื่องเฉพาะ
 ตนเอง การที่ผู้เรียนจะตอบรับเรื่องนี้อย่างรวมไปถึงเรื่อง ความสนใจ อุปนิสัย ส่วนตนเองของ
 ผู้เรียน รวมทั้งปัญหาที่สำคัญคือ สภาพแวดล้อม ทั้งที่บ้านของผู้เรียน สภาพแวดล้อม
 ทางสังคม รวมถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น โทรทัศน์ ทีวีวิดีโอ เพลงตลาด ตลอดจนสื่ออื่นที่
 ส่งผลในเรื่องนี้เช่นกัน

ในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะด้านเจตคติ ครูจะต้องยอมรับด้วยว่า การเกิดขึ้น
 ตามระดับขั้นนั้นอาจจะเกิดไม่เท่ากัน การเกิดขึ้นของผู้เรียนแต่ละคนจะเกิดไม่เท่ากัน และการ
 แสดงออกมานั้นไม่สามารถที่จะวัดออกมาได้ด้วยจำนวนตัวเลข จำนวนเปอร์เซ็นต์

ดังนั้นในการสอนดนตรีศึกษาในสภาพของสังคมปัจจุบัน จึงเป็นการสอนให้
 ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการฟังให้มากที่สุดเท่าที่โอกาสจะเอื้ออำนวย และในการฟังนั้นต้องเป็น
 การฟังดนตรีที่หลากหลาย และต้องเปิดใจ พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง
 ไม่ใช่อยู่ในรูปแบบของการบังคับให้ฟัง เพราะว่าเมื่อครูบังคับให้ฟัง หรือให้ทำ ผู้เรียนจะมี
 การปฏิเสธ ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนคติในเชิงลบ จึงเป็นสิ่งที่ครูดนตรีศึกษาจะต้องมีความ
 ระมัดระวัง

การสอนหรือการพัฒนาด้านเจตคตินั้น จะต้องสอนควบคู่ไปกับการพัฒนาด้าน
 สติปัญญา หรือพุทธิพิสัย จะสอนเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะว่าด้านเจตคติจะเกิดไป
 พร้อมกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญา

ในการเขียนแผนการสอน การเตรียมการสอน เมื่อพิจารณาถึงธรรมชาติของ
 ดนตรี จะพบว่า โดยธรรมชาติ ดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ดนตรีเป็นเรื่องของการเสพสิ่ง
 สบายงามทางเสียง แต่ดนตรีศึกษานั้นเป็นการพยายามจะให้การเสพสิ่งสบายงามทางเสียงนั้นเป็น
 การเสพอย่างมีคุณค่า ซึ่งก็หมายถึง เมื่อผู้เรียนเลือกที่จะเสพดนตรีแล้ว นอกจากความ
 ไพเราะของบทเพลงซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนมักจะคำนึงก่อนแล้ว ผู้เรียนควรจะรู้จักว่าเพลงที่มีความ
 ไพเราะนั้นมีคุณค่าเพียงใด ดังนั้นในการสอนที่จะเน้นเรื่องคุณค่าก่อนความไพเราะนั้นเป็นเรื่องที่

ขัดแย้งกับธรรมชาติของมนุษย์ และอาจจะทำให้การสอนดนตรีศึกษาเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ แต่ในขณะเดียวกันครูที่เน้นแต่ความสนุกสนานโดยลืมเรื่องเนื้อหา และคุณค่า การสอนนั้นก็ไม่ใช่การสอนดนตรีศึกษา

การสอนดนตรีศึกษากับจุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain)

ทักษะพิสัย มาจากคำว่า Psycho-motor ซึ่งเกิดจากคำ 2 คำ คือ Psycho หมายถึง จิตใจ (และสมอง) ส่วน motor หมายถึง การเคลื่อนไหว เมื่อรวมกันแล้วก็หมายถึง การพัฒนาให้ร่างกายปฏิบัติตามที่จิต (สมอง) สั่งได้อย่างถูกต้อง

ทักษะพิสัย อาจจะดูเป็นเรื่องยากสำหรับศาสตร์อื่น ๆ แต่สำหรับวิชาดนตรี ทักษะพิสัยหรือการปฏิบัติจะเป็นธรรมชาติของการเรียนการสอนวิชาดนตรี การปฏิบัติในวิชาดนตรีจะเรียกว่า การฝึกทักษะดนตรีปฏิบัติ (musical skills) และเนื้อหาสาระดนตรีจะถูกสอนผ่านทักษะใดทักษะหนึ่งเสมอ ทักษะดนตรีปฏิบัติแบ่งออกได้เป็น 1) การฟังดนตรี 2) การเคลื่อนไหวตอบรับเสียงดนตรี 3) การร้องเพลง 4) การปฏิบัติเครื่องดนตรี 5) การอ่านสัญลักษณ์ทางดนตรี 6) การสร้างสรรค์งานใหม่ทางดนตรี

จากการศึกษาของ ซิมสัน (Simpson, 1972) ได้แบ่งลำดับขั้นของการสอนทักษะปฏิบัติ 7 ขั้น คือ

1. การรับรู้ (perception)
2. การเตรียมพร้อม (set)
3. การตอบสนองแนวทางที่ให้ (guided response)
4. การสร้างกลไก (mechanism)
5. การตอบสนองที่ซับซ้อน (complex overt response)
6. การดัดแปลงให้เหมาะสม (adaptation)
7. การริเริ่มสิ่งใหม่ (origination)

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2546) ได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า ทักษะทางดนตรีนั้นส่วนมากจะเป็นทักษะที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย และจิตใจ แต่ทักษะบางอย่าง เช่น ทักษะการฟังดนตรี เป็นกระบวนการของการเรียนการสอนที่ไม่ได้เน้นทักษะทางร่างกาย แต่เน้นเรื่องจิตใจ ต่อไปนี้คือ ลำดับขั้นของการสอนทักษะปฏิบัติเปรียบเทียบกับตัวอย่างพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

<p>1. ขั้นการรับรู้ (perception)</p> <p>ขั้นตอนการรับรู้ เริ่มจากมีสิ่งเร้ามากระทบต่อประสาทสัมผัส หรือความรู้สึก เมื่อมนุษย์ได้ยินเสียงดนตรี เสียงดนตรีจะเป็นสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ต่อจากนั้นมนุษย์ก็จะตอบสนองออกในทางใดทางหนึ่ง (sensory cues guide motor activity)</p>	<p>พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี</p> <p>เมื่อนักเรียนได้ฟังดนตรี จะได้ยินเสียงเครื่องดนตรีที่ตนเองจะต้องฝึก เริ่มศึกษาประวัติและแบบฝึกหัด สร้างความคุ้นเคยกับเครื่องดนตรีที่ตนเองฝึก การสำรวจและเรียนรู้ลักษณะกายภาพส่วนประกอบต่างๆ</p>
<p>2. ขั้นการเตรียมพร้อม (set)</p> <p>การเตรียมพร้อม หมายถึง การที่ร่างกายจิตใจ (สมอง) และอารมณ์ ได้รวมเป็นหนึ่งเดียวและแสดงถึงความพร้อมฝึกปฏิบัติ ขั้นตอนนี้จะมีความสำคัญมากต่อทักษะดนตรีปฏิบัติ เพราะถ้าไม่พร้อม การปฏิบัตินั้นจะเกิดความบกพร่อง</p>	<p>พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี</p> <p>การวอร์มอัพเสียงก่อนการฝึก (เป่าเสียงยาว ไต่บันไดเสียง เป็นต้น) การจรดปาก การใช้คันชัก การตรวจสอบอุปกรณ์ ท่าทางและการหยิบจับเครื่องมือ เตรียมบทเพลง เป็นต้น</p>
<p>3. ขั้นการตอบสนองแนวทางที่ให้ (guided response)</p> <p>การตอบสนองแนวทางที่ให้ เป็นลำดับขั้นของการพัฒนาทักษะในรูปแบบของการเลียนแบบ หรือการทดลอง การเลียนแบบครู การเลียนแบบจากตัวอย่างแบบฝึกหัด ทักษะขั้นนี้จะอยู่ในภาวะการทดลองผิดลองถูก (Trial and error coupled with practice lead to better performance) เพื่อค้นหาสิ่งที่ถูกต้อง</p>	<p>พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี</p> <p>ในการสอนดนตรีปฏิบัติ นั้น ครูจะต้องเป็นผู้สาธิตให้นักเรียนดู (demonstrate) และนักเรียนทำตาม (imitate) ให้มีการปฏิบัติซ้ำพร้อมกับการทดลอง จนเกิดเป็นทักษะความชำนาญที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียน</p>
<p>4. ขั้นการสร้างกลไก (mechanism)</p> <p>ขั้นการสร้างกลไก หมายถึง การแสดงออกซึ่งทักษะปฏิบัติอย่างมีเชื่อมั่นตามศักยภาพของตนเอง (performed with some confidence and proficiency)</p>	<p>พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี</p> <p>การสร้างกลไกในทางดนตรีจะเป็นกระบวนการ ถ้าเมื่อนักเรียนฝึกผ่านขั้น 1-3 มาแล้ว นักเรียนจะสามารถปฏิบัติได้ เช่น การฝึกเทคนิคการเล่นกระจายคอร์ด (arpeggio) ในเปียโน หรือกีตาร์ นักเรียนจะต้องฝึกตั้งแต่</p>

การวางนิ้ว การใช้นิ้ว ตำแหน่งของนิ้ว นักเรียน จะผ่านการเลียนแบบ และลองผิดลองถูกมา ระดับหนึ่ง จนเริ่มมีทักษะชำนาญ และฝึกฝน ต่อ โดยมีการกระทำซ้ำ ๆ จนสามารถที่จะเล่น เทคนิคการกระจายคอर्डได้ถูกต้อง

มีความมั่นใจและเชื่อมั่นว่า ถ้าการฝึกใน ขั้นที่ 1-3 ไม่เพียงพอ กระบวนการสร้างกลไกใน ขั้นนี้ก็จะไม่เกิดขึ้น

5. ขั้นการตอบสนองที่ซับซ้อน (complex overt response)

การตอบสนองในระดับนี้จะเป็นการ ตอบสนองโดยทันทีทันใด ผู้เรียนจะไม่แสดง พฤติกรรมถึงความลังเลใจ จะเป็นการปฏิบัติ ทักษะแบบอัตโนมัติ (performing without hesitation and automatic) ด้วยความ ถูกต้องและรวดเร็ว

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

ในการสอนปฏิบัติครูจะพบว่า เมื่อนักเรียน ผ่านกระบวนการที่ 4 มาได้ระดับหนึ่ง จนเกิด ความเคยชินกับเทคนิค หรือความยากง่ายของ วรรณกรรมดนตรีจนมีความชำนาญแล้ว นักเรียนจะสามารถปฏิบัติโดยถูกต้อง ตาม ข้อกำหนดของบทเพลง ทั้งในเรื่องจังหวะ ทำนอง เครื่องหมายการแสดงออกทางดนตรีได้ อย่างถูกต้อง เช่น ความดัง เบา ความช้าเร็ว สำเนียงดนตรี รวมทั้งเทคนิคต่างๆ ที่เป็น ความสำคัญของบทเพลง นักเรียนทำได้และมี ความมั่นใจในการปฏิบัติไม่บกพร่อง

6. ขั้นการดัดแปลงให้เหมาะสม (adaptation)

การดัดแปลงให้เหมาะสม หมายถึงการนำเอา ทักษะปฏิบัติที่ได้รับการพัฒนาหรือฝึกฝนมา อย่างต่อเนื่อง นำมาปรับใช้ในสถานการณ์ ต่าง ๆ หรือเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

ครูจะพบว่าเมื่อครูได้ให้บทเพลงใหม่ที่มี ความเหมาะสมกับความรู้และทักษะของนักเรียน ตามที่เคยเรียน หรือปฏิบัติมาแล้ว นักเรียนจะ ทำได้ ก็หมายถึงนักเรียนได้ดัดแปลงทักษะเก่า ความรู้จากประสบการณ์เดิมนำมาเล่นบทเพลง ใหม่ นั่นได้ เช่น ครูให้นักเรียนเล่นบทเพลงที่ยัง

7. ขั้นการริเริ่มสิ่งใหม่ (origination)

การริเริ่มสิ่งใหม่ ในด้านทักษะปฏิบัติหมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ที่เกิดจากการ ความชำนาญในการฝึกฝนเทคนิคขั้นสูง (creating new movement patterns based upon highly developed skills)

ไม่เคยเห็นโน้ตเพลงมาก่อนหรือเล่นเป็นครั้งแรก (first sight) และถ้านักเรียนสามารถ ปฏิบัติได้ก็แสดงว่าทักษะในขั้นนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกทางดนตรี

ในการสอนดนตรีปฏิบัตินั้น ครูจะเป็นผู้ให้ บทเพลงที่มีความยากและสลับซับซ้อนขึ้น ตามลำดับ ถ้านักเรียนทำได้ก็จะอยู่ในลำดับ ขั้นนี้ รวมทั้งการที่นักเรียนสามารถที่จะ ออกแบบสไตล์ของตนเอง มีความคิดในการนำ งานเก่ามาดัดแปลงบรรเลงใหม่ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จในขั้นนี้ด้วยเช่นกัน แต่นักเรียนที่ไม่ สามารถทำได้เนื่องมาจากมีทักษะที่ไม่คุ้นเคย กับวรรณกรรมดนตรีมาก่อน หรือ เทคนิคที่ต้อง ให้ออกไปไม่เคยฝึกมาก่อน นักเรียนก็ต้องไป เริ่มต้นฝึกการทำซ้ำ การเลียนแบบ การลองผิด ลองถูก ในกระบวนการขั้นที่ 1-6 ใหม่ คือฝึก ทักษะในสิ่งที่ตนเองไม่ชำนาญให้สามารถ ปฏิบัติได้นั่นเอง

จากจุดมุ่งหมายทางการศึกษากับการเรียนการสอนวิชาดนตรีที่กล่าวมาแล้วทั้ง 3 ด้านนั้น ครูผู้สอนจะพบว่าในวิชาดนตรีอาจจะมี ความลำบากที่จะจัดการเรียนการสอนให้ครบทุก ด้านและทุกลำดับขั้นตอน อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดเรื่องเนื้อหาของหลักสูตร เวลาที่สอน ความถนัดของครูผู้สอน หรือปัจจัยด้านอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามการได้ศึกษาจุดมุ่งหมายทางการศึกษานี้ เสมือนเป็นเครื่องมือเข็มทิศ ที่ทำให้ครูได้ตรวจสอบตนเองว่าได้สอนวิชาดนตรีครบตามขั้นตอนของ จุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้นหรือไม่ ดังนั้นการวิจัยพัฒนารูปแบบโปรแกรมการฝึกอบรมเชิง ปฏิบัติการเพื่อเตรียมครูฝึกสอนดนตรีนี้ จะช่วยเตรียมความพร้อมของนักศึกษาให้มีความรู้ มีเจตคติ และทักษะการปฏิบัติ เพื่อออกไปฝึกสอนนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

การถ่ายโยงทักษะการปฏิบัติ

การเรียนรู้ทำให้เกิดผลลัพธ์ในผู้เรียน 3 ด้าน คือพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และจิตพิสัย (Affective domain) ตามแนวคิดของ Bloom ดังได้

กล่าวแล้วโดยที่ทั้ง 3 ด้านจะเชื่อมโยงกัน เช่นด้านทักษะพิสัยกับพุทธิพิสัยมีจุดเชื่อมต่อที่จะทำให้สามารถเกิดทักษะปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

จุดเชื่อมต่อของความรู้กับทักษะปฏิบัติ โรมิสซอวสกี (Romiszowski, 1993: 241-268) ได้ให้ความหมายและแบ่งกลุ่มความรู้และทักษะแยกกันไว้ชัดเจน คือ

1. ด้านความรู้ (knowledge) คือ ข้อมูลหรือสาระความรู้ที่บรรจุอยู่ในสมองของนักเรียนเพื่อแสดงคำว่า “know” ในสิ่งต่างๆ โดยแบ่งตามความสามารถได้เป็น 2 ประเภท คือ ด้านความจำ (remembering) และความเข้าใจ (understanding) และมีความรู้อยู่ 2 ส่วนคือ

1.1 ความรู้ประเภทข้อเท็จจริง (factual knowledge)

1.2 ความรู้ประเภทกฎและหลักการ (rules or principles) ที่เกี่ยวข้องกับความคิด

ดังนั้นจึงแบ่งความรู้ได้ 4 ประเภท คือ ความจริง (fact) กระบวนการ (procedure) ความคิดหรือมโนทัศน์ (concepts) และหลักการ (principles)

2. ด้านทักษะ (skills) นั้นหมายถึง การกระทำที่ใช้สติปัญญาหรือร่างกาย รวมทั้งการโต้ตอบต่อแนวความคิด สิ่งของหรือคน โดยแบ่งทักษะตามพฤติกรรมที่ปฏิบัติ (skilled behavior) ได้ 2 ประเภทคือ

2.1 การระลึกได้หรือทำซ้ำ (recalling or repeating)

2.2 การอธิบายหรือการจำแนก (explaining or recognizing instance)

ดังนั้นจึงได้ทักษะ 4 ประเภท คือ ทักษะการคิดหรือการรับรู้ (thinking or cognitive skill) การปฏิบัติ (active) รวมทั้งทักษะกลไก การตอบสนอง (reacting) ต่อสิ่งของ คน หรือสถานการณ์ ที่เป็นค่านิยม อารมณ์และความรู้สึก และการมีปฏิสัมพันธ์ (interacting) กับคนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จเช่น การสื่อสาร การศึกษา การยอมรับและการจูงใจ เป็นต้น

ทั้งความรู้และทักษะมีจุดเชื่อมต่อกัน เพราะเมื่อมีการรับรู้และการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่มากกระทบก็จะเกิดการเรียนรู้และสร้างกระบวนการ โดยใช้กระบวนการที่ถูกต้องในสถานการณ์และโครงสร้างความรู้เดิม (schemata) ที่มีขั้นตอนของการได้ซึ่งความชำนาญ (Romiszowski, 1993: 266)

Romiszowski (http://education.massey.ac.nz/wellington_online/introcer/chunk1/demon/dm1b.htm) แนะนำผู้เรียนรู้ต้องเฝ้าสังเกตเพื่อความก้าวหน้าจนเกิดการพัฒนาความชำนาญขั้นต่อไป ดังนี้

1. สิ่งที่สำคัญจำเป็นที่ต้องมีสำหรับผู้เรียน คือ ความรู้ที่ว่า ควรจะทำอะไร ทำไม่ และอย่างไร เขาต้องการที่จะมีความตระหนักรู้ใหม่

2. ผู้เรียนมีการนำไปใช้ถูกต้องตามที่รู้มา เป็นไปตามขั้นตอน ถูกต้องตามลำดับหรือไม่

3. การแสดงหรือการกระทำของเขาเป็นแบบก้าวกระโดดหรือแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น หรือ มีการบูรณาการความรู้ในงานที่ทำหรือไม่

4. พวกเขายังคงมุ่งมั่นที่จะฝึกความชำนาญให้สำเร็จโดยไม่ย่อท้อ หรือพวกเขาเริ่มที่จะทำแบบอัตโนมัติ

5. อะไรคือขอบเขตความสามารถที่หลากหลายของพวกเขา พวกเขาสามารถที่จะสร้างการเรียนรู้สู่ความชำนาญใหม่ ๆ ในสถานการณ์เช่นเดิมได้ไหม อะไรคือขอบเขตความสามารถที่พวกเขาสร้างขึ้นเพื่อไปสู่ความสำเร็จในการสร้างความชำนาญ และทำอย่างไร

ความสัมพันธ์ของการถ่ายโอนความรู้กับการถ่ายโอนทักษะปฏิบัติ

การถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) และการถ่ายโอนทักษะ (transfer of skills) มีความสัมพันธ์กันเพราะทักษะปฏิบัติเป็นด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงการถ่ายโอนทักษะปฏิบัติจะหมายถึงรูปแบบหนึ่งของการถ่ายโอนการเรียนรู้ ซึ่งจะมีลักษณะเฉพาะบางอย่างของตัวเอง

การถ่ายโอนการเรียนรู้คือ การที่ผู้เรียนสามารถใช้สิ่งที่เรียนรู้มาใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป (Borich และ Tombar, 1995: 377) หรือ คือการที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้หรือประสบการณ์ในห้องเรียนไปใช้ในสถานการณ์ของความเป็นจริงได้ (Ellis, 1972 อ้างถึงใน ไพจิตร สดวกการ, 2539:38) โดยมี 3 ประเภทของการถ่ายโอนการรู้ คือ

1. การถ่ายโอนแบบศูนย์ (zero transfer) หมายถึง การเรียนรู้หนึ่งไม่มีผลต่อการเรียนรู้หรือการกระทำอีกอย่างหนึ่งไม่ว่าการส่งเสริมหรือการขัดขวาง

2. การถ่ายโอนเชิงลบ (negative transfer) หมายถึงการเรียนรู้หนึ่งมีผลในการขัดขวางการเรียนรู้ หรือการกระทำอีกอย่างหนึ่ง

3. การถ่ายโอนเชิงบวก (positive transfer) หมายถึงการเรียนรู้หนึ่งมีผลในการส่งเสริมการเรียนรู้หรือการกระทำอย่างหนึ่ง ซึ่งจำแนกได้หลายแบบ เช่นการถ่ายโอนแนวนอนหรือคล้ายคลึงกัน (horizontal or lateral transfer) กับการถ่ายโอนแนวตั้ง (vertical transfer) การถ่ายโอนเฉพาะกับการถ่ายโอนทั่วไป (specific and general or non-specific transfer) การถ่ายโอนอักษรกับการถ่ายโอนภาพ (literal and figural transfer) และการถ่ายโอนแบบใกล้และไกล (near and far transfer)

ในส่วนของการถ่ายโอนทักษะปฏิบัติ เป็นการเลือกปฏิบัติทักษะจากการตัดสินใจที่เชื่อมต่อกันระหว่างทักษะเดิม กับทักษะใหม่ โดยการบูรณาการความรู้หรือทักษะเดิมที่หลากหลายเพื่อประยุกต์ทักษะกับสถานการณ์ใหม่ (Agg, 1999: 21) หรือหมายถึงการนำทักษะหรือองค์ความรู้จากสถานการณ์หนึ่งไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่มีบริบทต่างกับสถานการณ์เดิม และเป็น

การได้องค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ โดยมี 3 รูปแบบ ที่เนื้อหาและทักษะที่ถ่ายโยงกัน คือจากทักษะสู่ทักษะ (skills to skills) จากเนื้อหาสู่ทักษะ (content to skills) และจากทักษะสู่เนื้อหา (skills to content) (Brooks and Dansereau, 1987: 126)

จุดมุ่งหมายของการสอนแบบฝึกปฏิบัติ

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2543: 28-29) ได้พูดถึงขอบเขตของการสอนแบบฝึกปฏิบัติว่า กว้างขวางครอบคลุมการเรียนการสอนในทุกสาขาวิชา โดยเหตุนี้จุดมุ่งหมายของการสอนแบบฝึกปฏิบัติจึงกว้างขวางตามไปด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอนแบบฝึกปฏิบัติให้แคบและเฉพาะเจาะจงลงมาเพียงข้อ 2 ข้อ จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยากหรือทำไม่ได้ แต่เราอาจกล่าวอย่างกว้าง ๆ ได้ว่าหัวใจของการสอนแบบฝึกปฏิบัติ คือ การให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในสิ่งที่เรียนนั้นแล้วผู้เรียนจะรู้ได้ในทันทีว่าสิ่งที่เขาทำนั้นเป็นอย่างไร การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการลงมือทำนั่นเอง ดังคำสุภาษิตไทยที่ว่า “สิบปากว่า ไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ สิบมือคลำไม่เท่าลงมือทำเอง” หรือภาษาอังกฤษใช้ว่า “Practicals involve learning by doing”

พิจารณาในแง่ของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาการสอนแบบฝึกปฏิบัติจะสนองจุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือ มุ่งให้เห็น เข้าใจ สัมผัสและปฏิบัติได้ในสิ่งที่เรียนโดยเฉพาะทางสาขาวิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์นั้นยังมีความสำคัญอย่างมาก ในขณะที่การสอนแบบบรรยายสนองจุดมุ่งหมายทางพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) และการอภิปรายสนองจุดมุ่งหมายทางด้านทัศนคติและค่านิยม (Affective Domain) ด้วยเหตุนี้ถ้าการเรียนการสอนใดมุ่งที่จะให้ผู้เรียนเห็นทำตาม และปฏิบัติได้จึงควรใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจะเหมาะสมที่สุด

นอกจากจุดมุ่งหมายหลักดังกล่าวมาแล้วแต่ต้นแล้ว การสอนแบบฝึกปฏิบัติยังมีจุดมุ่งหมายในรายละเอียดซึ่งอาจนำมาพิจารณาได้อีกหลายประการ เช่น

1. ให้ผู้เรียนรู้จักและคุ้นเคยกับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สำคัญ
2. ให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับการวางแผนเตรียมการและทดลองใช้เครื่องมือปฏิบัติการและการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ
3. เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการสังเกต รวบรวมและตีความข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากห้องปฏิบัติการหรือฝึกปฏิบัติต่าง ๆ
4. เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการเสนอรายงานผลการฝึกปฏิบัติที่ดีและมีความเหมาะสม

5. เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการที่จะรวบรวมและสัมพันธ์แนวคิดหลักการและความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อมองเห็นภาพรวมของวิชานั้น ๆ

6. เพื่อประยุกต์หลักการทั่วไปเข้ากับสถานการณ์จริงในห้องทดลองหรือในการปฏิบัติภาคสนามอื่น ๆ

7. เพื่อให้เห็นปัญหาและพิจารณาถึงทางเลือกในการดำเนินงานปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้รู้จักวิเคราะห์ผลของการฝึกต่อสมมติฐานที่ตั้งไว้และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

8. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติที่ดีก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในงานอาชีพด้านต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการสอนเชิงปฏิบัติการ

การสอนเชิงปฏิบัติการหรือการสอนภาคปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน

1. เข้าใจทฤษฎีที่นำไปสู่การปฏิบัติ
2. ได้เห็นสภาพจริงและวิธีการการปฏิบัติ
3. ได้ทดลองปฏิบัติและได้ฝึกฝนจนปฏิบัติได้

การสอนเชิงปฏิบัติจึงจำเป็นสำหรับวิชาชีพที่มุ่งให้บัณฑิตสามารถปฏิบัติงานวิชาชีพได้

วิธีการสอนภาคปฏิบัติ

ลักษณะของการสอนเชิงปฏิบัติการ จำเป็นต้องมีจำนวนผู้เรียนน้อย เพราะการทำตัวอย่างให้ดูหรือการทดลองปฏิบัติ บางครั้งอาจจะต้องมีการใช้อุปกรณ์ ซึ่งส่วนใหญ่มีราคาสูง และในขณะที่ทดลองปฏิบัติก็จำเป็นต้องมีอาจารย์ช่วยดูแลแนะนำ หรือแก้ปัญหาที่ผู้เรียนฟังไม่ทัน เข้าใจผิด หรือสับสน การสอนเชิงปฏิบัติการ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544) จึงต้องใช้วิธีการสอนหลายแบบ คือ

1. การสอนแบบบรรยาย เพื่ออธิบายขั้นตอน วิธีการหรือเหตุผลในการปฏิบัติ หรือข้อควรระวังในการปฏิบัติ

2. การสอนรายบุคคล การรับรู้หรือทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนแตกต่างกัน บางครั้งอาจารย์จะต้องไปสอนผู้เรียนทีละคน เพราะปัญหาแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันไป อาจารย์จึงต้องอธิบายรายบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติได้

3. การสาธิต ในการสอนผู้สอนจะต้องทำตัวอย่างให้ผู้เรียนดู การทำตัวอย่างจึงจำเป็นต้องมีผู้เรียนน้อย เพราะถ้ามีมากจะทำให้ต้องสาธิตหลายครั้ง ทำให้เวลาเรียนไม่พอ ถ้าสาธิตน้อยครั้งผู้เรียนเห็นไม่ชัดเจนก็ทำให้ไม่สามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเองได้

4. การสอนโดยให้ประสบการณ์ตรง ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติงาน ณ สถานประกอบการ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน เช่น ผู้สอนสาขาวิทยุและโทรทัศน์ได้ไปฝึกงานที่สถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ ก็จะทำให้ผู้เรียนรู้การปฏิบัติงานจากประสบการณ์ตรง

5. การสร้างสถานการณ์จำลอง บางกรณีวิธีการสอนก็ใช้สถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติได้ เช่น ผายปอดคนไข้ ผู้เรียนจะเรียนรู้วิธีการผายปอดจากหุ่นคนจำลอง ที่ทำขึ้นมาเป็นอุปกรณ์ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ

6. การสอนโดยใช้กรณีศึกษา ผู้สอนอาจจะมอบกรณีศึกษาให้ผู้เรียนสังเกต บันทึก เช่น การศึกษาพฤติกรรมของคนไข้ที่เป็นโรคความจำเสื่อม ผู้เรียนจะศึกษาจากการสังเกต การพูดคุย ผู้ป่วย การซักถามญาติผู้ป่วย และบันทึกข้อมูลจากกรณีที่อาจารย์มอบให้ศึกษา ผู้สอนอาจจะเตรียมกรณีไว้หลายกรณีเป็นชุดการสอนไว้ เพื่อจะได้นำมาใช้ได้ทันต่อเหตุการณ์

7. การสอนโดยห้องปฏิบัติการ การเรียนสาขาทางวิทยาศาสตร์ ส่วนใหญ่มีการให้เรียนในห้องปฏิบัติการด้วย หลังจากที่เรียนทฤษฎีแล้วผู้เรียนจะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ส่วนทางสาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ก็มีห้องปฏิบัติการทางภาษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการออกเสียง และการฟังให้ถูกต้อง

8. การสอนโดยการฝึก บางกรณีผู้เรียนจะต้องฝึกฝนตนเอง จากการสอนแบบฝึก เช่น ฝึกการกระโดดสูง ฝึกว่ายน้ำ ฝึกยิงปืน ฝึกวิชาทหาร และฝึกร้องเพลง เล่นดนตรี นาฏศิลป์ วาดรูป งานศิลปะนั้น ผู้เรียนจะปฏิบัติซ้ำ เพื่อให้เกิดความชำนาญ หรือทักษะในด้านนั้นให้ดียิ่งขึ้น โดยผู้สอนต้องช่วยชี้แนะ ดูแล แนะนำทำให้ดูและให้ทำซ้ำ จนผู้เรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

เราจะเห็นได้ว่าการสอนแบบภาคปฏิบัติจะสนองต่อจุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) คือ มุ่งให้เห็น เข้าใจ สัมผัส และปฏิบัติได้ ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์จึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่จะใช้การสอนภาคปฏิบัติ โดยมุ่งที่จะให้ผู้เรียนเห็น ทำตามและปฏิบัติได้ จึงควรใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจะเหมาะสมที่สุด

การดำเนินการสอนภาคปฏิบัติ ควรมีขั้นตอนการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมการสอน ผู้สอนต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนก่อนว่าจะใช้การสอนนั้นเพื่อประโยชน์อะไร เพราะการดำเนินการจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ต่อจากนี้ต้องเตรียมคู่มือ เอกสารประกอบ เอกสารแนะนำอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหา หรือเรื่องราวที่จะทำการฝึก นอกจากนี้ควรเตรียมสถานที่ ซึ่งต้องเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายเฉพาะของการฝึกปฏิบัตินั้น

2. การดำเนินการ ในการดำเนินการสอนภาคปฏิบัติขั้นแรกต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและการดำเนินงานให้ผู้เรียนและเข้าใจตรงกันทุกคนก่อนพร้อมทั้งตรวจสอบซักซ้อมว่าผู้เรียนได้ศึกษาได้อ่านเอกสารและเข้าใจในเรื่องที่จะดำเนินการอย่างดีพอ และพร้อมพอ เช่นโครงการต่าง ๆ ต้องตรวจสอบว่าดำเนินการตามขั้นตอนและคอยตรวจสอบทุกระยะว่ามีการพัฒนาในเรื่องที่ปฏิบัติอย่างไรบ้าง หลักสำคัญของการดำเนินการ คือ การทำตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางไว้ตั้งแต่ต้นและคอยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

3. การประเมิน การประเมินการสอนแบบฝึกปฏิบัติขั้นนั้นจะต้องดูกระบวนการและผลลัพธ์เป็นสำคัญด้วย นั่นคือ ดูว่าผู้เรียนดำเนินการได้ตามขั้นตอนที่วางไว้มากน้อยแค่ไหนเพียงไรและได้ผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้มากน้อยเพียงไร ในการประเมินควรจะต้องประเมินร่วมกันทั้งสามฝ่าย คือ ฝ่ายผู้สอน ผู้เรียน และผู้ดูแลช่วยเหลือการฝึก